

Dreptul la respect in propria tara

Interdictia torturii a fost consacrata atât pe plan universal, cât si pe plan regional, ca un drept intangibil, care beneficiaza de o protectie absoluta. Garantarea acestei interdictii se gaseste în art. 5 din DUDO, în art. 7 din PIDCP, în art. 37 din Conventia asupra drepturilor copilului, în articolul 3 comun al celor 4 Conventii de la Geneva (care reglementeaza dreptul umanitar), în art. 1 si 26 al CADO si în art. 3 al CEDO-CSI, ca drept esential al omului care este legat în mod indisolubil de demnitatea umana.

În esenta, statele au, potrivit acestor instrumente juridice internationale, atât obligatii de prevenire a practicarii torturii, cât si obligatii de a împiedica asemenea acte prin orice masura adecvata luata pe plan legislativ, administrative, judiciar, educational etc. De exemplu, pe plan legislativ statele si-au asumat obligatia atât în ceea ce priveste interdictia torturii, cât si sanctionarea acesteia prin prevederea unor pedepse penale adecvate (art. 4 din Conventia ONU pentru prevenirea torturii, a tratamentelor cu cruzimi, ori a pedepselor inumane sau degradante).

Potrivit art. 3 din CEDO, se interzice în termeni absoluti recurgerea la tortura ori la pedepse inumane sau degradante, deoarece dreptul la interdictia torturii, a pedepselor sat tratamentelor inumane ori degradante este considerat un drept intangibil al persoanei, al carui exercitiu nu poate fi limitat în nici o situatie, si care, deci, nu suporta derogari sau limitari.

Spre deosebire de reglementarea continuta de art. 2 privind dreptul la viata, norma citata nu contine nici o nuanțare a dreptului garantat si nici o cauza justificativa care sa restrânga domeniul sau de aplicare. De aceea, organele de aplicare a Conventiei au considerat necesar sa insiste mai mult asupra definitiei dreptului, conditiilor de exercitare, si asupra obligatiilor statelor parti contractante în diferite situatii.

Aceasta interdictie vizeaza în mod explicit protectia demnitatii umane ca valoare fundamentala a individului, presupunând obligatia autoritatilor statale nu numai de a nu practica tortura si pedepsele ori tratamentele inumane sau degradante, ci si de a preveni orice asemenea practici în comportamentul reprezentantilor lor. Pentru a defini continutul acestui drept, jurisprudenta CEDO a identificat urmatoarele criterii:

- criteriul gravitatii sau al intensitatii suferintelor fizice si psihice produse victimei prin actiunile agentilor statului;
- criteriul aprecierii relative al actelor incriminate, decurgând dintr-o evaluare de la caz la caz a ansamblului împrejurarilor cauzei.

Prin prisma acestor criterii, s-a statuat ca distinctia dintre cele trei notiuni enuntate de norma art. 3 („tortura”, „pedepsele sau tratamentele inumane” si „pedepsele sau tratamentele degradante”) nu este una de substanta, ci de intensitate.

Astfel, orice tortura poate reprezenta si un tratament inuman, si orice tratament sau pedeapsa inumana poate constitui în mod necesar o actiune degradanta. Delimitarile concrete în materie au fost facute de Curtea de la Strasbourg prin hotarârea pronuntata în cazul Irlanda contra Regatului Unit,⁷ prin conturarea a trei notiuni:

- tratamentul inuman este acel tratament care provoaca în mod intentionat

suferinte fizice sau psihice presupunând o intensitate deosebita si o apreciere concreta prin prisma rigurozitatii si a efectelor produse asupra victimei (Hotarârea Tyrer contra Regatului Unit din 25 aprilie 1978),

– tortura este constituita din tratamente inumane produse în mod deliberat, care sunt exercitate cu cruzime si provoaca suferinte foarte grave (reprezentând o forma agravata a tratamentului inuman) (Hotarârea pronuntata în cazul Irlanda contra Regatului Unit din 18 ianuarie 1978)

– tratamentul degradant este rezultatul „masurilor de natura sa creeze individului sentimente de teama, angoasa si inferioritate pentru a-l umili sau eventual pentru a-i înfrânge rezistenta fizica sau morala”.

În consecinta, a rezultat ca distinctia dintre aceste forme de afectare esentiala a demnitatii umane nu este una de substanta, ci una de intensitate. Prin urmare, orice tortura reprezinta si un tratament inuman si orice tratament inuman reprezinta în mod necesar o manifestare degradanta (Decizia Comisiei pronuntata în cazul Yagiz contra Turciei, precitata). De asemenea, Curtea a retinut ca tratamentul inuman este acea situatie determinata de o actiune sau inactiune care provoaca în mod voluntar suferinte mentale sau fizice de o anumita intensitate. Totusi, nu orice tratament inuman sau degradant poate fi retinut ca având intensitatea necesara pentru a fi considerat tortura (Hotarârea Campbell si Cossans contra Regatului Unit din 25 februarie 1982).

Potrivit jurisprudentei Curtii Europene de la Strasbourg au fost apreciate ca tratamente inumane:

– interogatoriile aprofundate, adica anchetele în care se foloseste în mod organizat violenta si sunt caracterizate printr-o repetitie a actelor si printr-o toleranta oficiala din partea autoritatilor. Acceptarea unor asemenea tratamente, în conditiile în care ele sunt cunoscute de catre autoritati reprezinta un element esential în rationamentul critic al Curtii pentru a le califica potrivit art. 3 din CEDO (Hotarârile din 18.01.1978, în cazul Irlanda contra Regatului Unit si Tyrer contra Regatului Unit din 25.04.1978);

– brutalitatile politiei, respectiv violentele exercitate cu prilejul retinerii sau arestarii persoanei în cauza, daca acestea nu sunt necesare scopului legitim urmarit si sunt în mod evident disproportionale fata de comportamentul victimei (Hotarârile Klaass contra R.F.G. si Tomasi contra Franta), si

– metodele de dezorientare senzoriala. Cu prilejul examinarii cazului Selmouni contra Frantei, Curtea a considerat ca în conditiile aplicarii CEDO la exigentele vietii actuale ridicarea gradului de protectie a drepturilor omului presupune pe cale de consecinta si o mai mare fermitate în aprecierea atingerii aduse valorilor fundamentale ale unei societati democratice.

Tratamentele degradante reprezinta, în viziunea Curtii Europene de la Strasbourg, o umilire grosiera a unui individ în fata altei persoane sau a publicului (Hotarârea Tyrer mentionata). Cu toate acestea, încatusarea unui individ în vederea imobilizarii, retinerii sau arestarii nu este considerata prin ea însasi degradanta, în timp ce pedepsele corporale aplicate elevilor la scoala ca si supunerea fortata la tratamente medicale sau la experimente stiintifice pot fi apreciate ca degradante în functie de gradul de intensitate al consecintelor pe care asemenea activitati le presupune (Hotarârea X contra Danemarca).

Obligatiile statelor în materia art. 3 din Conventie sunt:

- adoptarea unor norme juridice corespunzatoare, în sensul garantării oricărei persoane a dreptului consacrat;
 - obligația de a asigura un comportament corespunzător al agenților lor în sensul asigurării proportionalității dintre măsura legală și scopul urmărit;
 - răspunderea pentru faptele agenților lor, dar și pentru faptele care se înscriu în art. 3 din CEDO dar aparțin altor persoane decât reprezentanților statului, în cazul pasivității statului (Hotărârea Mahmut Kaya contra Turciei din 28 martie 2000).
- În doctrina europeană s-a considerat că atunci când diferența de tratament decurge dintr-un dispreț și dintr-o lipsă de respect pentru personalitatea individului, pe care agenții statului vor să-l umilească, sunt incidente dispozițiile art. 3 din CEDO iar statele au obligația să sancționeze asemenea comportamente ale reprezentanților lor (Hotărârile CEDO Abdulaziz, Cabales și Balkandali contra Regatului Unit din 28 mai 1985, Smith și Grady contra Regatului Unit din 27 septembrie 1999). În același timp, pot fi aplicate și dispozițiile art. 14 din Convenție, respectiv prevederile art. 1 din Protocolul 12 la CEDO, care interzic și sancționează orice discriminare nejustificată în mod obiectiv și rezonabil, cum pot fi apreciate diferențele de tratament întemeiate pe desconsiderarea personalității individului.
- Art. 3 din CEDO a fost aplicat îndeosebi în următoarele situații:
- în cazul tratamentelor inumane aplicate pe parcursul procedurilor politienesti (arestare sau detenție fără garanții procedurale adecvate în privința integrității fizice a persoanei aflate sub puterea autorităților – Hotărârea Tomasi contra Franței din 27 august 1992);
 - în cazul folosirii excesive a forței în timpul unei tentative de evadare din arest (Hotărârea Caloc contra Franței din 20 iulie 2000);
 - în cazul tratamentelor inumane, pedepselor și sancțiunilor corporale (Hotărârea Tyrer, precitata, și Hotărârea Costello – Roberts contra Regatului Unit din 25 martie 1993);
 - în situația condițiilor degradante de executare a unor pedepse penale, determinate de suprapopularea carcerelor și de durata excesivă a privării de libertate (Hotărârea Dougoz contra Greciei din 6 martie 2001);
 - în cazul persoanelor cu handicap sau al pacienților internați în serviciile de psihiatrie (Hotărârea Price contra Regatului Unit din 10 iulie 2001 și Hotărârea Herczegfalvy contra Austriei din 24 septembrie 1992).